

Regula breviarum, ki vključuje celoten tekst legende. Klara pa je zagotovo predvidevala, da je tudi Neža Praška seznanjena z legendo svoje lastne svetnice.

Duhovnost Klarinih pisem je prav gotovo primerljiva z duhovnostjo prvih frančiškanskih bratov. Ob primerjavi Klarinih pisem in pisanj prvih bratov pridemo do spoznanja, da je Klara uporabljala svetopi-semske besedne zveze na enak način kot so to počeli prvi frančiškani. In ravno ta primerjava je tema naslednjega eseja z naslovom, Začetna frančiškanska klima kot vir: Klarina pisma in prvi bratje. S pomočjo preučevanja in prebiranja Klarinih pisem v luči drugih frančiškanskih virov se veliko lažje preselimo v Klarin duhovni in notranji svet. Pri reševanju te naloge si je avtorica pomagala s preučevanjem aparature, ki jo je sestavil Giovanni M. Boccali v *Fontes Franciscani*. Na določenih mestih pa je dodala še druge primerne tekste. Primerjava pisem znotraj frančiškanskih virov je predstavljena tako v angleščini (v samem tekstu) kot v latinščini (v opombah). Tej primerjavi vsakega pisma posebej pa sledi še avtoričina obrazložitev, s pomočjo katere lažje razumemo miselnost Klare Asiške (pomen uboštva; odnos do priorja frančiškanskega reda; razumevanje biti nevesta, sestra, mati in hči; dosega duhovne zrelosti).

Vztrajanje, tako Klare Asiške kot Neže Praške, na načinu življenje brez lastnine je povzročilo na eni strani občudovanje, a na drugi pravne težave tako države kot cerkve. Te težave pa so povzročile obilico pisem med papežem, Nežo in kraljevo družino P'Yemysl. Klarina pisma Neži je mogoče veliko jasneje razumeti, če jih beremo v kontekstu papeževe in kraljeve korespondence. Tega pa se loti Joan Mueller v tretjem eseju, Privilegij uboštva kot vir: Klarina pisma med papeževo in kraljevo korespondenco.

Knjiga se zaključuje s prevodom Legende sv. Neže iz Rima, ki je delo Julie Fleming.

Kljub temu, da ženske dolgo časa niso bile vpisane v zgodovino, so ženski glasovi vendarle obstajali. In čeprav je bilo teh res da zelo malo, jim je potrebno prisluhniti. Nočem pa pri tem poudariti dejstva, da so le-ti ženski, ampak da pomeni njihovo delo zelo pomemben prispevek k osvetlitvi določenih momentov zgodovine. Tako imajo tudi Klarina pisma velik pomen za zgodovino prvih frančiškanov in klaris, ob tem pa nam omogočajo, da se za trenutek preselimo v notranji svet srednjeveške ženske, tokrat redovnice.

Mojca Kovačič

Paolo Naldini, **Cerkveni krajepis ali opis mesta in škofije Justinopolis – ljudsko Koper**. Koper : Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, Znanstveno – raziskovalno, škofija Koper, 2001. 343 strani.

V skladu s temeljnimi smotri delovanja Zgodovinskega društva za južno Primorsko in Znanstveno-raziskovalnega središča v Kopru je tako v okviru temeljnih kot aplikativnih raziskav zgodovinopisju kot dominantni humanistični panogi odmerjeno vidno mesto, s tem pa se nenehno ohranja in poudarja specifična južnoprimorske regije oziroma Slovenske Istre kot ene izmed najbolj izrazitih in tipičnih slovenskih obmejnih območij, ki ji je skozi zgodovino prepletenost družbenega in kulturnega dogajanja oblikovala posebno podobo. Ta podoba se bodisi v širšem kot ožjem geografskem okviru zrcali v številnih zgodovinskih delih, zlasti pa v krajepisih, ki jim sledimo tja od prve polovice XV. pa vse do XVIII. stoletja. Iz krajepisov prav gotovo lahko razberemo temeljne metodološke usmeritve tedanjega zgodovinopisja ali boljše, polihistoricizma, ki je navdajalo avtorje z zgodovinsko preteklostjo ter tako dokaj slikovito prikazujejo tudi način uporabe zgodovinskih virov in njihovo interpretacijo. Poleg historičnih pa krajepisi izdajajo tudi nekaj sodobnih komponent, ki so močno opazne v današnjem italijanskem, slovenskem, hrvaškem pa tudi nemškem zgodovinopisju, namreč močne tendence po dokazovanju pripadnosti določenih geografskih območij, še posebno Istre kot multikulturne in multietnične pokrajine k posamezni nacionalni oziroma državni skupnosti. Glede na vpetost večjega dela Istre v romanski oziroma italijanski kulturni prostor je razumljivo, da je večina krajepisov nastajala izpod peresa italijansko govorečih avtorjev, tako tujcev kot domačinov.

Knjiga *Stari krajepisi Istre*, ki je leta 1999 izšla v Knjižnici Annales Majora, je tako prvič slovenski javnosti predstavila izvlečke iz 12 krajepisov Istre od XV. do začetka XVIII. stoletja. S to izdajo sicer še zdaleč niso bile zapolnjene številne vrzeli istrskega zgodovinopisja, saj v slovenskem prevodu še niso bili objavljeni vsi znani krajepisi Istre, vendar se je z njo začela uspešno uresničevati pobuda Ministrstva za

kulturo iz leta 1993, da bi zaradi nepoznavanja istrske zgodovine in kulturne preteklosti začeli s prevajanjem in izdajanjem nekaterih del, predvsem starejših, ki bi slovenskemu bralcu, pa tudi strokovnjakom in znanstvenikom ter ljubiteljem zgodovine na ta način prikazali nekatera temeljna dela istrskega zgodovinarstva.

Že v tem delu je odgovorni urednik in avtor večine sestavkov dr. Darko Darovec napovedal tudi prevod in izid nekaterih temeljnih del, med njimi predvsem znamenite *Corografie ecclesiastice* koprškega škofa Paola Naldinija. Prav gotovo je k prevodu in izidu pripomogla 300-letnica natisa izvornika in 1400-letnica koprške škofije, ki smo jo v okviru Zgodovinskega društva in ZRS-ja obeležili tudi z vsebinsko bogatim znanstvenim simpozijem, ki je oktobra leta 2000 potekal v prostorih koprškega muzeja. Počastitev teh častitljivih jubilejev, tako 1400-letnice koprške škofije kot letošnje 700-letnice Minoritskega samostana v Piranu, so obenem dala priložnost za bolj poglobljene in obsežnejše raziskave s področja cerkvene zgodovine, ki smo jih doslej pogrešali.

V vrsti krajepisov lahko Naldinijev krajepis koprške škofije iz leta 1700 opredelimo za enega najboljše dodelanih in tudi po sodobnih načelih znanstvenih metod in pristopov obravnavanja določenih dogodkov in procesov v zgodovini pisju najbolj doslednih, saj sproti navaja uporabljene vire in literaturo, kar v njegovem času ni bilo povsem običajno. Obenem na več mestih polemizira s predhodnimi pisci in podaja nasprotno argumente, ki jih je kasneje tudi sodobno zgodovinarstvo v glavnem potrdilo.

Naldinijev krajepis lahko opredelimo kot neke vrste obsežno vizitacijsko poročilo, ki je terjalo veliko časa, naporega in natančnega dela, saj si je škof od leta 1686, ko je bil posvečen za koprškega škofa, pa do izida svojega dela leta 1700, ogledal in opisal domala vse tedanje cerkve in samostane koprške škofije. Podrobno je opisal tudi vse tedanje cerkvene ustanove in versko stanje celotne škofije pod katero so spadali piranski, izolski, kubejski in krkvški vikariat. To novo upravno strukturo in reorganizacijo škofije je Naldini zasnoval po sinodi, ki jo je sklical leta 1690. Meje tedanje koprške škofije so sicer ostajale enake kot v srednjem veku: na severu je meja segala od cerkve sv. Petra na Gazelu (območje današnjega Ankarana), od tod je tekla na jug ob obali mimo Kopra, Izole, Strunjana, Pirana in Sečovelj do Savudrijskega rta, kjer se je dotaknila umaškega teritorija oziroma novigrajske škofije. Tu je meja zavila na vzhod po Istrskem ali Savudrijskem krasu do Kaštela, nato proti severu prešla na Krkvče, Koštabono (tu se je znova dotaknila skrajnih meja novigrajske škofije), od tod pa na Marezige, Lopar, Truške, Popetre pa vse do Sočerge, kjer je spet zavijala proti severu na Movraž, Smokvico, Gračišče, Hrastovlje, Kubed, se povzpela na Tinjan, nato nadaljevala do Dekanov, Sv. Antona ter po Rižani do morja. Območje koprške škofije je v obsegu merilo 60 milj in bilo razdeljeno, kot že rečeno, na štiri vikariate, ti pa na župnije, ki jih je bilo na celotnem območju 17.

Celotno Naldinijevo delo je razdeljeno na 6 knjig, te pa so razdeljene na posamezna poglavja: I. knjiga nosi naslov »O koprski stolnici, škofiji, škofih in kapitlju«, v drugi je Naldini spregovoril »O svetih in redovnih cerkvah ter dobrodelnih zavodih v Kopru«, tretja opisuje prvi, to je piranski vikariat, četrta knjiga pa izolski vikariat. Peta podaja oris kubejskega, šesta knjiga pa zadnjega, to je krkvškega vikariata. Ker je koprška škofija obsegala skoraj celotno ozemlje nekdanje komune, ki se deloma ujema z današnjo koprsko občino, razen nekaterih vasi pod Kraškim robom (župnija Osp in Loka ter vas Rakitovec v buzetski župniji), ki so do leta 1788 spadale v okvir tržaške škofije, ter vasi Šterna južno od Dragonije v okviru novigrajske škofije, kot tudi izolske in piranske občine, nedvomno lahko rečemo, da gre v tem delu za celotno predstavitev Slovenske Istre v vseh njenih zgodovinskih, verskih in cerkvenoupravnih, umetnostnozgodovinskih, etnoloških, socialnih, jezikoslovnih in nenazadnje etničnih značilnostih. Ravno te značilnosti bodo za slovenskega bralca nadvse zanimive, saj je Naldini eden redkih italijanskih piscev, ki je slovenskemu življu v Istri dajal velik pomen in bil do njega korekten in objektivni. Ob Giacomu Filippu Tommasiniju, novigrajškemu škofu, je Naldini Slované označeval kot dobre in marljive poljedelce oziroma kolone kljub dejstvu, da niso bili avtohtoni prebivalci Istre, kar pa je v popolnem nasprotju s stališči nekaterih članov koprške Akademije dei Risorti, ki so sicer sredi XVIII. stoletja, ko je akademike vodil znameniti koprski razsvetljenec Gian Rinaldo Carli, odklanjali slovanski značaj Istre. Sam Carli je slovanski element čutil in označeval predvsem kot tujek v romanski tradiciji Istre, ki je bila zanj pomembna komponenta embrionalne nacionalne zavesti Italijanov. Po Carliju je Istra po propadu rimskega imperija zašla v dekadenco, ki jo je čutil kot zaton civilizacijskih vrednot, pri tem pa je zanemarjal analizo vzrokov, ki je bila prisotna v diskusijah njegovih sodobnikov. V polni meri je tu ločeval aristokratsko-meščanski in podeželski sloj ter je le v prvem videl protagonista zgodovinskega razvoja in nosilca humanističnih

vrednot. Zaničevalno in vzvišeno je nasproti koprskemu meščanstvu postavljajl podeželje s slovanskimi koloni, pri tem pa je seveda treba poudariti, da Carljevo mišljenje v tistem času ni bilo nekaj izjemnega, saj ga srečamo že pri nekaterih predhodnikih istrskega humanizma, npr. Pietru Coppu in Girolamu Muziu.

Naldini je torej po svojih stališčih pa tudi po svojih dejanjih sodil v progresivno kulturno in družbeno okolje Kopra, ki je že pred Carljem zavračalo nekatere pavšalne in subjektivne ocene, ki so bile sicer pogoste v tedanji beneški aristokratski mentaliteti. Ne sme nas torej presenečati, da je v času Naldinijevega pastirskega delovanja bogoslužje na podeželju in v koprskem gregoritskem samostanu potekalo v slovanskem jeziku, višek njegovih prizadevanj pa predstavlja ustanovitev »Iirskega semenišča« v Kopru leta 1710, ki je nato nepretrgano delovalo do leta 1810.

Ob samih spoznanjih škofa, da je za pretežno slovansko podeželje nujno potrebna vzgoja duhovnikov-glagoljašev, pa je verjetno njegovim odločitvam botrovalo tudi dejstvo, da je z ustanovitvijo »Collegia dei Nobili« v Kopru 1675 izobrazba in vzgoja ostajala zgolj privilegij višjih slojev prebivalstva. V prvem obdobju so v Collegiu poučevali somaski, o katerih se je škof Naldini izražal zelo pohvalno, meščani pa nad njimi niso bili preveč navdušeni. Leta 1699 so jih nadomestili šolski bratje scolopi oziroma piaristi; z njihovim prihodom je ugled koprškega Collegia močno narasel, saj je Rimska cerkev pošiljala sem najboljše predstavnike tega reda, ki jim je prebivalstvo povsem zaupalo.

V skladu s težnjami verskega in duhovnega preporoda po Tridentinskem koncilu Naldinijeva prizadevanja pravzaprav niso bila osamljena, toda s prodorom razsvetljenskih idej, ki so težile k večjemu razumskemu poudarku v družbenem in verskem življenju, se večina škofov na območju Beneške republike ni odlikovala niti s posebnim reformatorskim žarom niti z željo, da bi Cerkev osvobodila političnih in oblastnih vplivov. Zavedali pa so se potrebe po boljši izobrazbi in večji dejavnosti duhovnikov, preuredili so javno pomoč in poudarjali družbeno koristnost religije kot temelja vsake družbe in edinega vira kolektivne in individualne morale.

Naldinijevo delo lahko torej umestimo v širši družbeni kontekst na prelomu med XVII. in XVIII. stoletjem. Poleg splošnih značilnosti tovrstnih del ga odlikuje še vrsta posebnosti, tako da to ni le izvrsten zgodovinski vir, saj se je od njegovih časov tudi mnogo dokumentov, ki jih citira, izgubilo, temveč je tudi imeniten pričevalec časa, in to ne le o cerkvah, vaseh, trgih in mestih, cerkveni in posvetni upravni ureditvi, navadah in običajih, gospodarskem in socialnem položaju prebivalstva, temveč kaže tudi na duh časa in nezadnje na stanje in usmeritve v tedanjem zgodovinopisju.

Naldinijevo delo je torej dragoceno zgodovinsko čtivo, ki na zanimiv a poljuden način v kar najbolj popolni obliki odsljkava podobo časa, ljudi in območje tedanje koprške škofije, obenem pa je neobhoden priročnik za vse vrste strokovnjakov, ki se lotevajo zgodovinskih, umetnostnozgodovinskih in etnoloških raziskav o Istri. S slovenskim prevodom se bo to monumentalno delo približalo tudi širšemu krogu bralcev in zaradi svoje pričevalnosti tako strokovno kot širšo javnost seznanilo s poglobljenimi posebnostmi iz zgodovine, tradicije in kulturne dediščine Slovenske Istre ter tako omogočilo nadaljnje poglobljene študije tega v mnogih pogledih specifičnega območja slovenskega narodnega in nacionalnega telesa.

Salvator Žitko

Jako stara vas na Goriškem je Solkan. Zbornik ob tisočletnici prve omembe kraja. Ur. Branko Marušič. Solkan : Krajevna skupnost, 2001. 511 strani.

Ob zgodovinski tisočletnici je Solkan, razmeroma majhen kraj, dobil dokaj obširen, vsebinsko raznolik in kvaliteten zbornik. Uredniški odbor te vsebinsko bogate in ilustrirane publikacije je pod predsedstvom zgodovinarja dr. Branka Marušiča izdelal zasnovo te pestre knjige, ki bo ustregla različnim bralcem in hkrati utrdila krajevno identifikacijo med domačini. Uredništvu je treba še posebej čestitati k velikemu organizacijskemu delu, saj mu je uspelo pritegniti k sodelovanju kar 41 avtorjev različnih strokovnih profilov. Prve organizacijske priprave za ta zbornik so se pričele že v začetku osemdesetih let, knjiga pa je izšla leta 2001, ob jubileju tisočletnice kraja Solkan. V zborniku so prišli do izraza tako različni interdisciplinarni vidiki kot tudi literarno specifične zvrsti izražanja. Članki so problematizirali različne teme iz solkanske preteklosti pa tudi iz sodobnosti. Dragoceni in privlačni element zbornika je tudi posebno poglavje, ki govori o solkanskih osebnostih in vsebuje nekaj krajevnih spominskih pričevanj. Ti prispevki